

Мобилдик Интернет көндүмдөрүн үйрөтүүчү курал

Адамдарга мобилдик интернеттин негизги көндүмдөрүн үйрөтүү үчүн колдонмо

Модул 10 - Жеткиликтүү Мүмкүнчүлүктөр

Модулдук окутуу

Начар көргөн же азиз адамдар үчүн жеткиликтүү мүмкүнчүлүктөр

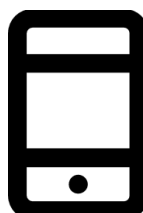
Бул эмне?

Түшүндүр:

“Кээ бир начар көргөн же азиз адамдар үчүн экранда эмне бар экенин көрүү кыйын болушу мүмкүн. Телефондо аларга жардам бере ала турган өзгөчөлүктөр бар. Биз алардын муктаждыктарына ылайыктуу ар кандай варианттарды көрсөтүшүбүз керек. Көбүнчө адамдар “Өзгөчөлүктөр” комбинациясын колдонушат”.

Сизге керек болуучу материалдар

Мобилдик телефон

Андроид плакаты

Аны кандай колдоно аласыз?

Түшүндүр: «Уюлдук телефонуңузду көрө албасаңыз, ал сизге жардам берет. Мунун үч жолу бар:»

- **Чоңойтуу (экрандагы нерселерди чоңойтуу):** “Чоңойтуу – бул телефонуңуздагы нерселердин баарын чоңойтуучу функция. Көп адамдар кичинекей нерселерди көрүүгө жардам берүү үчүн чоңойтууну колдонушат. Көрүүсү начар адамдар үчүн бул экранда эмне бар экенин көрүүгө мүмкүнчүлүк берет.”

«Майкл күн сайын жаңылыктарды окуу үчүн чоңойтууну колдонот. Ал тексттин көлөмү нормадан 3 эсе көп болсо, окуяларды окуу оңой деп эсептейт».

- **Телефонду үн чыгарып сүйлөөтүү:** "TalkBack' бул экранды көрбөй эле телефонуңузду уга аласыз. Телефонуңузда бир нерсе кылсаңыз, ал сиз менен сүйлөшүп, эмне болуп жатканын айтып турат. Ал ошондой эле титиреп, эмне болуп жатканын кабарлайт».

"Аиша телефонунда ар дайым чоңойтууну (экранды чоңойтуп) колдончу, бирок жакында бул анын көзү бир нече сааттан кийин ооруп жатканын байкаган жана мындай болгондо TalkBackти колдонот."

- **Түстөрдү жана контрасттарды өзгөртүү:** "Кээ бир адамдарга экрандагы нерселерди окууну кыйындаткан түстөрдү жана контрасттарды көрүү кыйынга турат. Колдонууну жеңилдетүү үчүн телефондордун түсүн өзгөртсөңүз болот».

«Сюзан WhatsApp же электрондук почта аркылуу жазгандарын оңой окуу үчүн жогорку контрасттуу дисплей жөндөөлөрүн колдонот. Ал мындай учурда каталарды азыраак кетирерин билет».

Ал кандай иштейт?

- Адамдан телефонун эмне кылгысы келерин **сураңыз**.
- **Тренер** угуучунун телефонунда атайын мүмкүнчүлүктөр орнотулганын текшерет.

Угуусу начар же дүлөй болгон адамдар үчүн жеткиликтүүлүк мүмкүнчүлүктөр

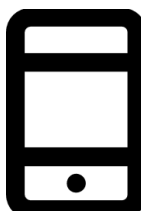
Бул эмне?

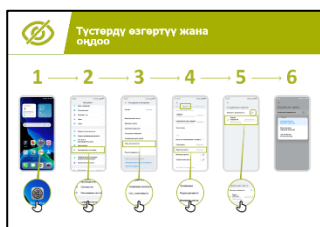
Түшүндүр:

«Телефонду угуусу начар же кулагы укпаган адамдар да колдоно алышат. Башкалар сыяктуу эле уюлдук телефондор да ушундай өзгөчөлүктөргө ээ адамдарга жардам бере алат.»

Сизге керек болуучу материалдар

Мобилдик телефон

Андроид плакаты

Аны кандай колдоно аласыз?

Түшүндүр: «Эгер сиз укпасаңыз уюлдук телефонуңуз сизге жардам берет. Мунун үч жолу бар:»

- **Күчөтүү:** "Эгер сизге айланаңыздагы адамдар эмне деп жатканын угуу кыйын болсо, сизге бул учурда Андроид телефонуңуз жардам берет. "Үн күчөткүч" деп аталган нерсе бар, ал сиз үчүн үндөрдү айкыныраак кылат."

"Эндрю кафеде адамдар менен сүйлөшүп жатканда" Үн күчөткүчтү "колдонот, бул ага башкалар эмне айтып жатканын айкыныраак угууга мүмкүндүк берет, анткени бул фондогу ызы-чууларды азайтат".

- **Коштомо жазуулар:** "Телефонуңуздан видеону же аудиону угуп/көрүп жатканда, "коштомо жазууларды" күйгүзсөңүз болот. Экранда эмне деп айтылып жатканын бул сөздөрдөн көрө аласыз дегенди билдирет. Адамдарга ырды же клипти угуу кыйынга турса, бул абдан пайдалуу».

«Сандра видео чалууларда коштомо жазууларды колдонот. Ал көп учурда коштомо жазуулар ага сөздөрдү угуу кыйын болуп калганда, чакырууга көңүл бурууга жардам берерин байкайт».

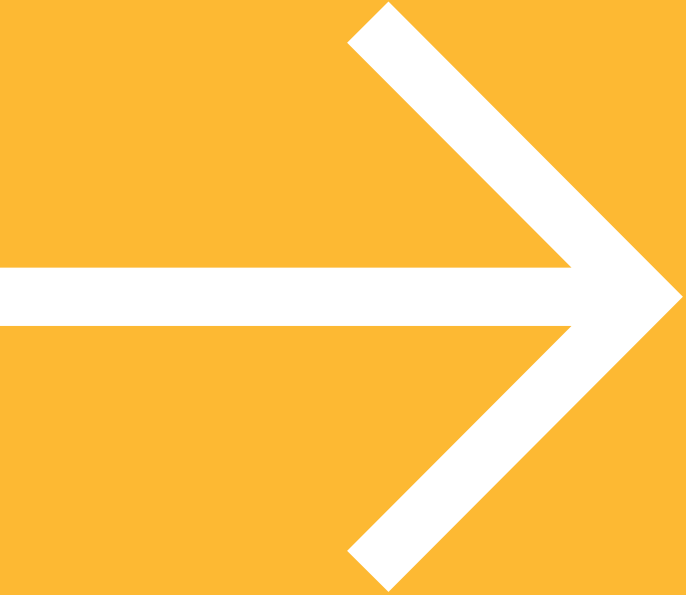
- **Транскрипция:** "Түз транскрипция" коштомо жазууларга окшош. Бул адамдар сүйлөшүп жатканда, алар эмне деп жатканын экрандан текстти көрө аласыз дегенди билдирет. Укпаган же чала уккан адамдар үчүн "Түз транскрипция" абдан пайдалуу болушу мүмкүн."

"Сахид угуу аппаратын телефонуна туташтырат, бул Ватсап аркылуу бир тууганы жана эжеси менен сүйлөшкөндө, анын сүйлөгөндөрүн бир топ так түшүнүүгө жардам берет."

Ал кандай иштейт?

- Адамдан телефонун эмне кылгысы келерин **сураңыз**.
- **Тренер** угуучунун телефонунда атайын мүмкүнчүлүктөр орнотулганын текшерет.

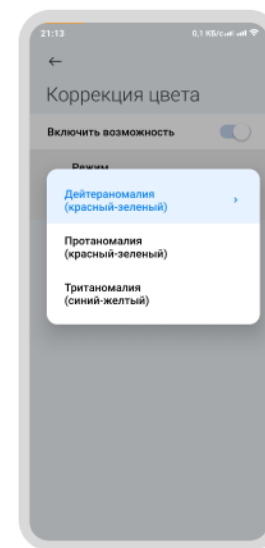
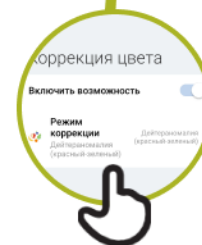
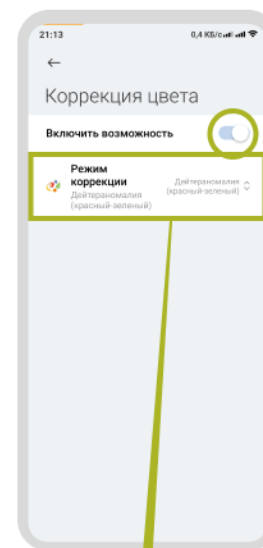
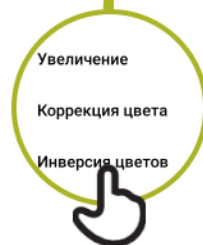
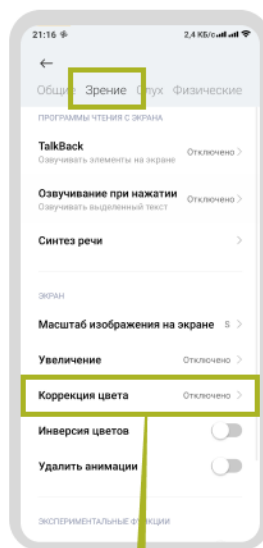
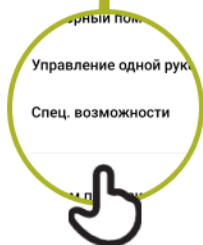
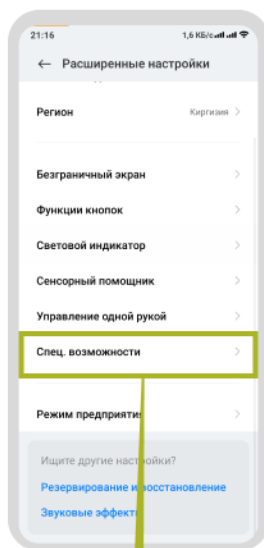
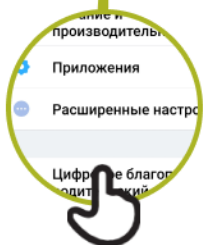
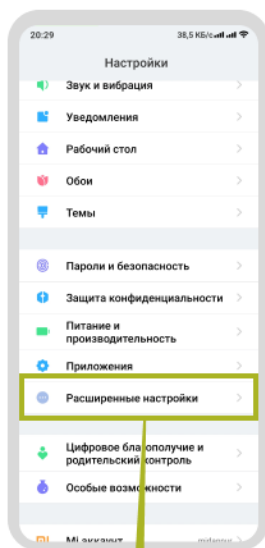
**Постерлер,
кесип алуучу
материалдар
жана
маалымат
баракчалары**

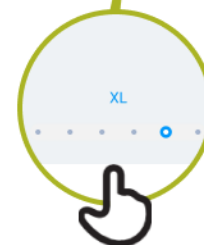
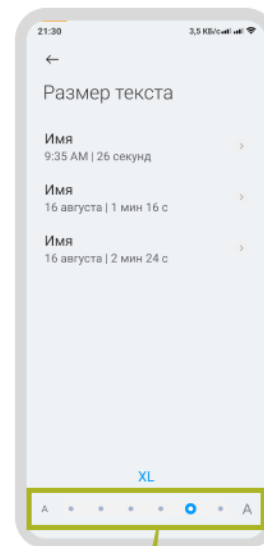
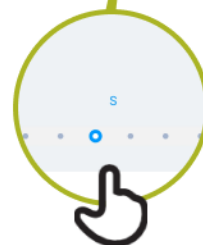
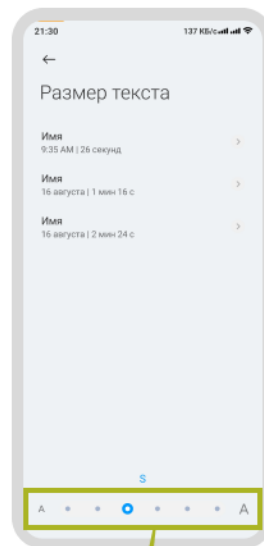
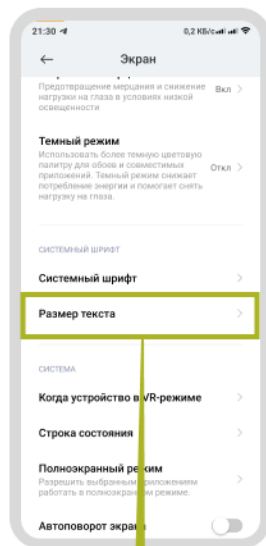
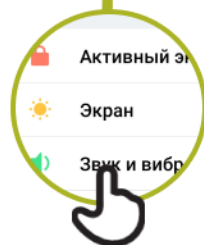
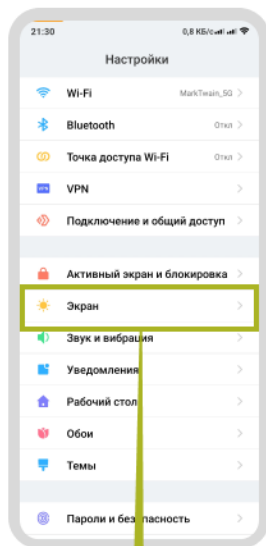
Түстөрдү өзгөртүү жана Оңдоо

1 → 2 → 3 → 4 → 5 → 6

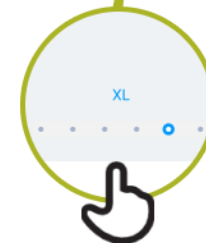
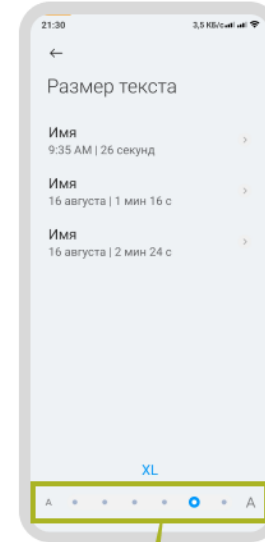
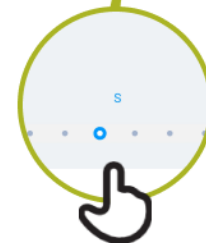
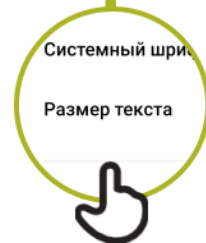
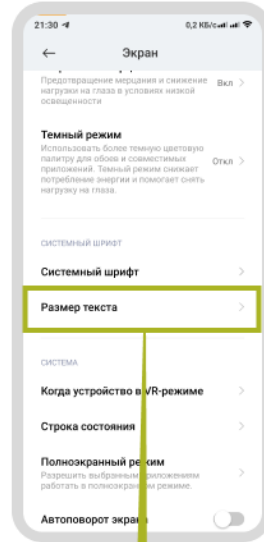
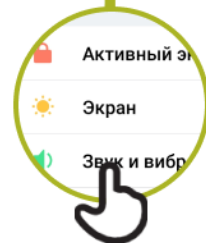
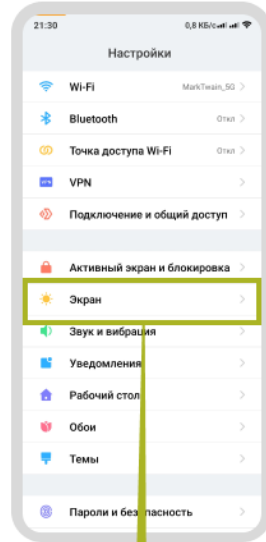
Арип өлчөмүн өзгөртүү

Дисплейди өзгөртүү

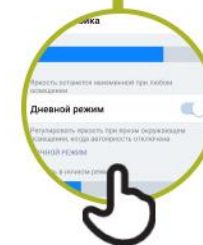
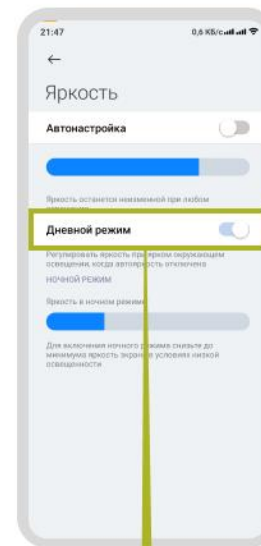
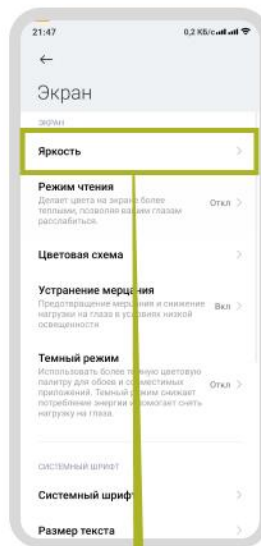
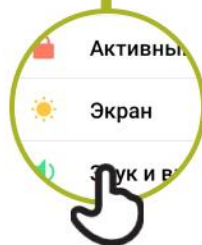
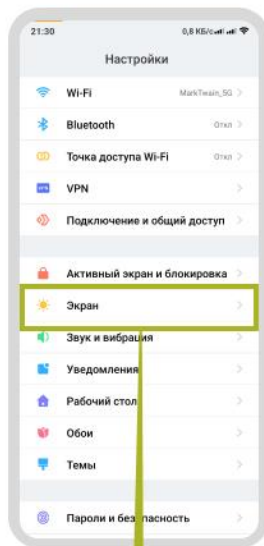
1 → 2 → 3 → 4 → 5

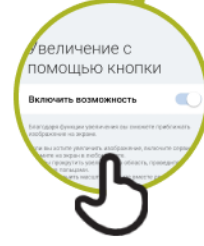
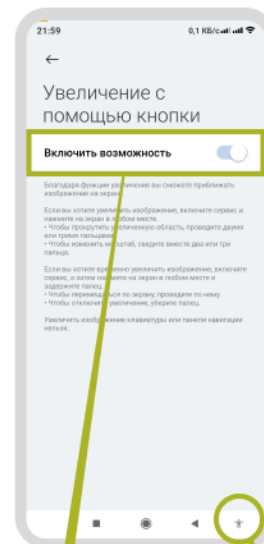
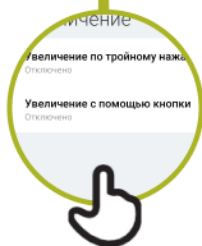
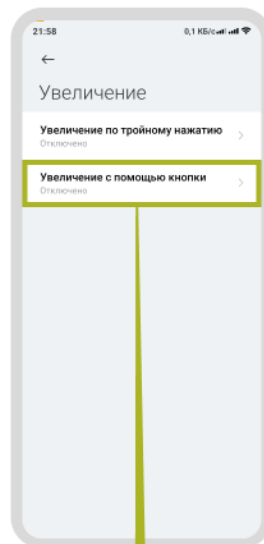
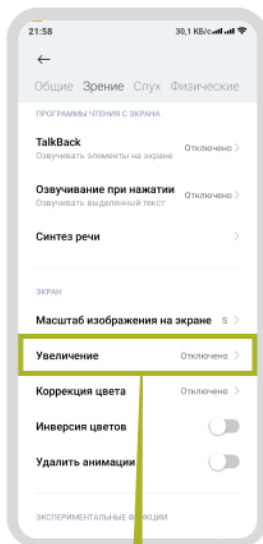
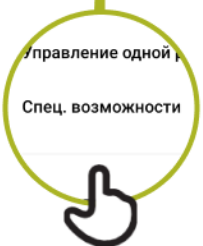
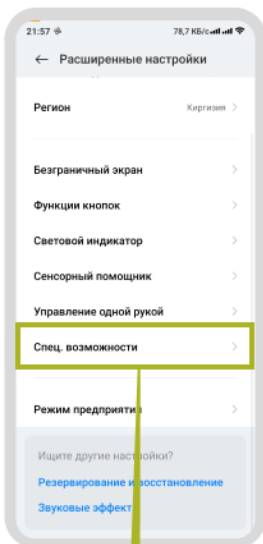
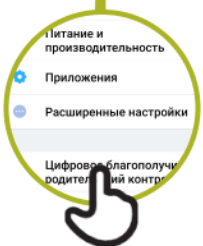
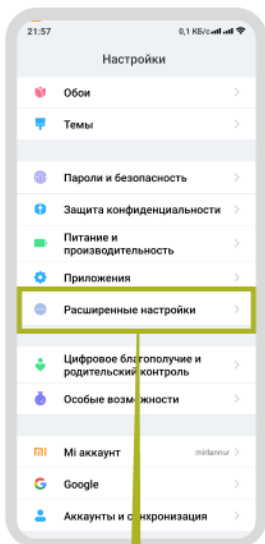
"Түнкү жарыкты" күйгүзүү

1 → 2 → 3 → 4

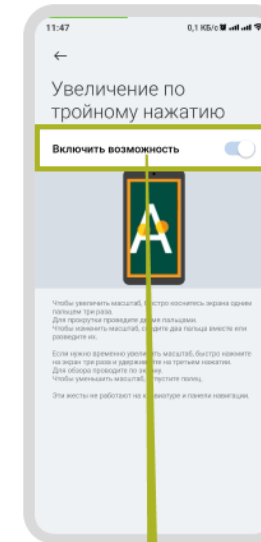
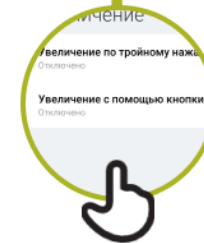
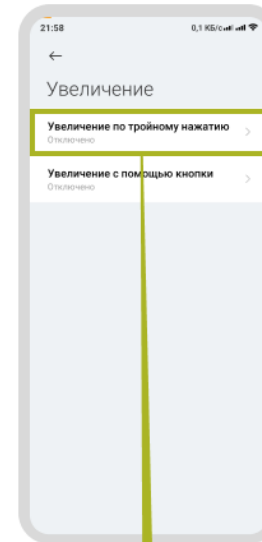
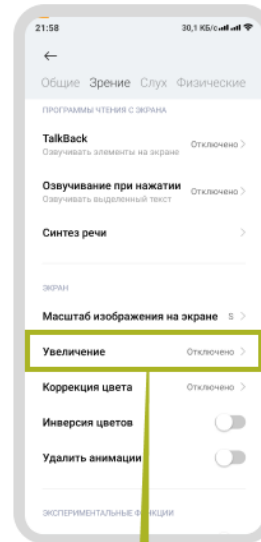
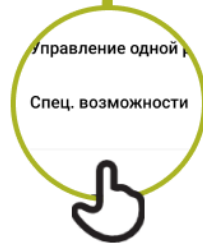
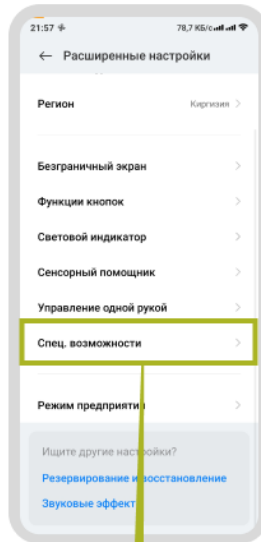
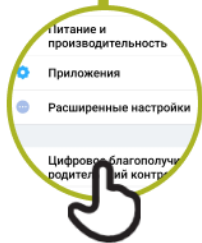
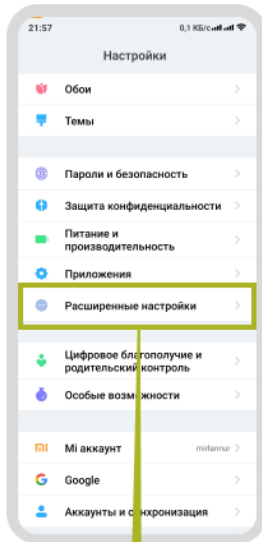
Начар көргөн адамдар үчүн чоңойтуу

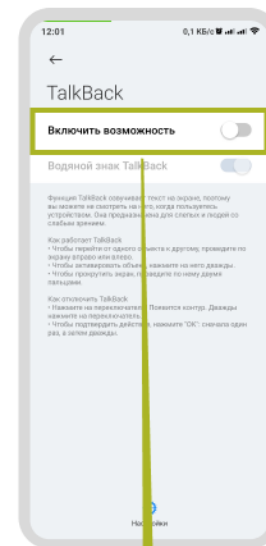
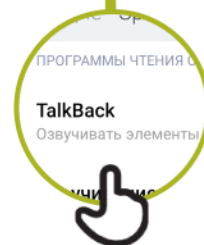
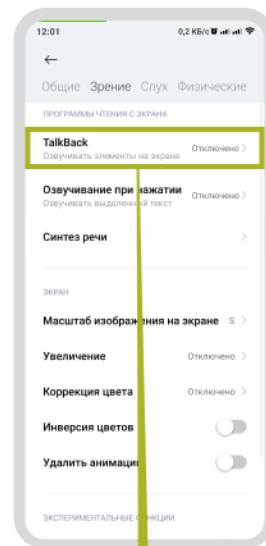
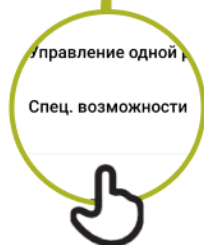
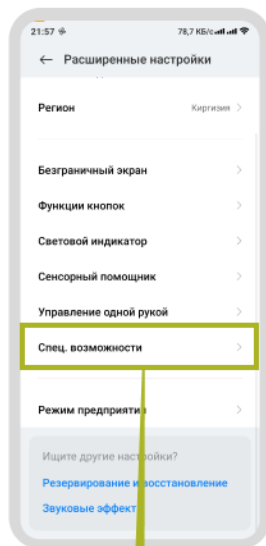
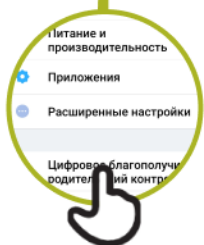
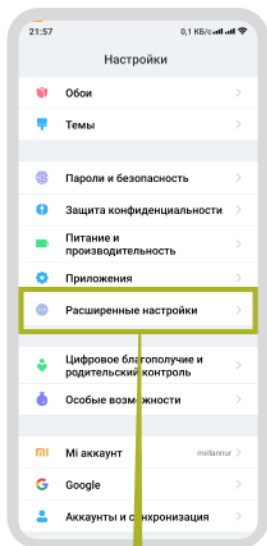
Убактылуу чоңойтуу

1 → 2 → 3 → 4 → 5 → 6 → 7

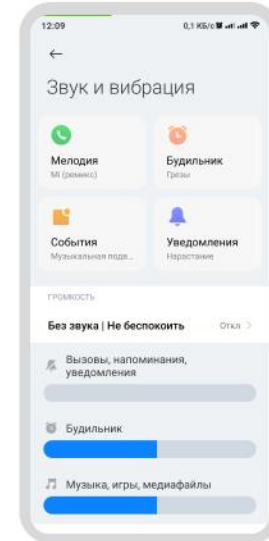
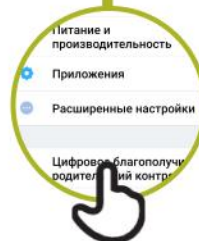
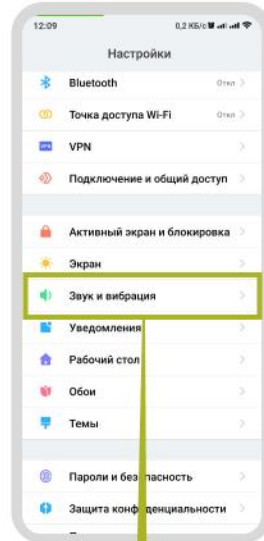
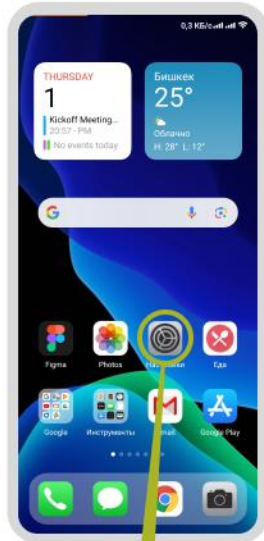
TalkBack'ти жөндөө

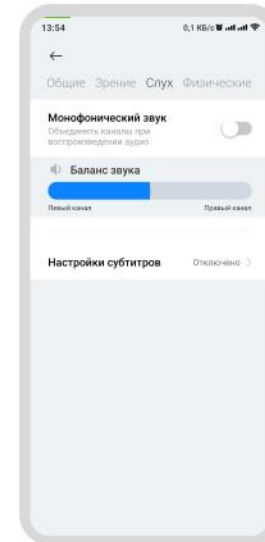
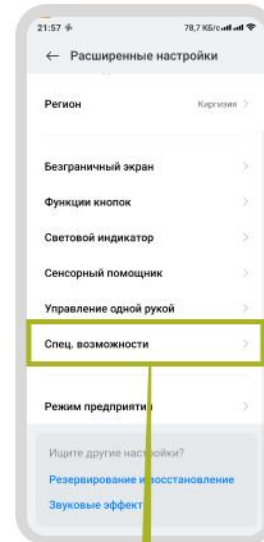
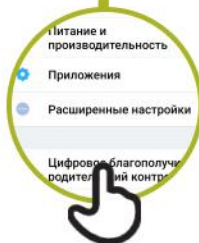
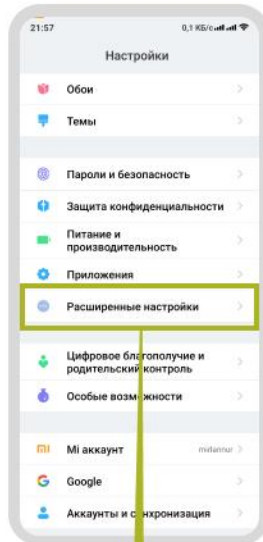
Үндү жакшыртуу

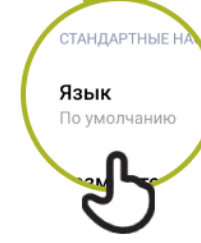
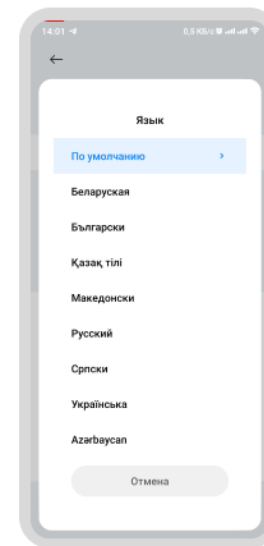
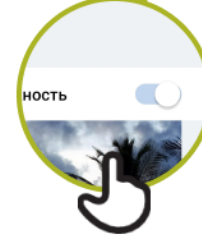
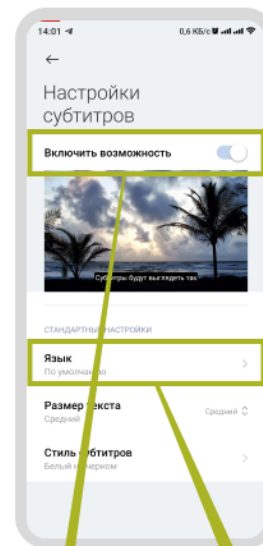
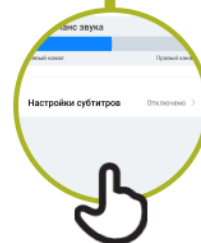
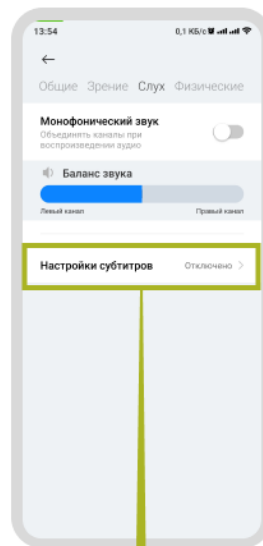
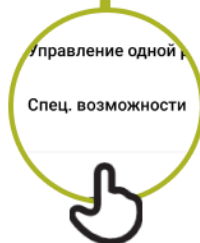
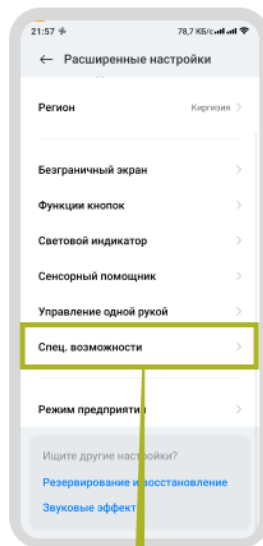
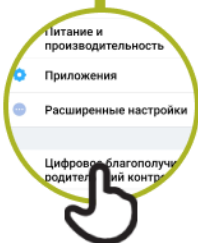
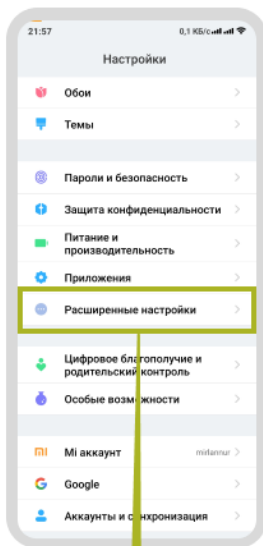
Үндү күчөтүү

Субтитрлерди коюу

1 → 2 → 3 → 4 → 5 → 6

Угуусу начар адамдарды колдоо

Сүйлөө алдында адамдын көңүлүн буруңуз. Көңүл буруунун көптөгөн жолдору бар – мисалы, колго жумшак тийүү.

Таза жана орточо темпте сүйлөңүз. Үнүңүздү жогорулатуу же ашыкча кыйкырык пайдасыз.

Сүйлөп жаткан адамга тике караңыз жана мүмкүн болсо, көзүнүн деңгээлинде болуңуз.

Маалымат берип жатканда, ал адам түшүнгөн-түшүнбөгөнүн сураңыз, (мисалы, "Мунун мааниси бар беле?").

Мимика, жылмайуу жана дененин кыймыл-аракети баарлашууга жардам берет.

Бетиңиз көлөкөдө, ал эми артыңызда жарык болгон учурда майыптыгы бар адамга сизден так маалымат алууга кыйын болушу мүмкүн

Фондук ызы-чууларды мүмкүн болушунча азайтыңыз, фондук үндөр угууну абдан кыйындатат.

Байланышыңызды толуктоо үчүн карандаш менен кагазды колдонуңуз болот. Ызы-чуу чөйрөдө ачкыч сөздөрдү жазуу укпагандарга мүмкүн жардам берет.

Күмөн санасаңыз, угуусу начар адамдан сүйлөшүүнү жакшыртуу үчүн сунуштарды сураңыз.

Көптөгөн угуусу начар адамдар угуу аппараттарын колдонушат. Эгер адам угуу апаратын колдонуп жаткан болсо ага кантип жардам бере аларыңызды сураңыз.

Сабырдуу болуп, өзүңүздү ишенимдүү жана эркин сезиңиз.

Көрүүсү начар адамдарды колдоо

Өзүңүздү тааныштырыңыз. Алар үндөрдүн баарын эле таанып же эстей албайт.

Кыйкырбаңыз. Көрүүсү начар же сокур болсо сизди так укпай калды дегенди билдирбейт.

Кетип баратканыңызды азиз адамга кабарлаңыз. Ал байкабай өзү менен өзү сүйлөшө бербесин.

Жакшы көрө албасаңыз кол менен жаңсагандан алыс болуңуз, анткени багыттарды түшүнүү кыйын болушу мүмкүн.

"Карасаң" же "Муну кара" деген сыяктуу сөздөрдү колдоно бериңиз. Көрүү мүмкүнчүлүгү чектелгендер бул сөздөрдүн сүйлөшүүнүн ажырагыс бөлүгү экенин түшүнүшөт.

Сокур адамды түртпө, тартпа же кармап алба.

Сокур адам жардамга муктаж бекен сураңыз. Жардам сунуштаңыз.

Эгерде сокур адамдын кызматтык гид ити бар болсо, аны менен сүйлөшпөңүз, сылабаңыз, тамактандырбаңыз же ойнобоңуз. Кызматтык ит жардам берүү үчүн жилет кийет, ал үй жаныбары эмес.

Угуусу начар кардарларды колдоо

- Сүйлөө алдында адамдардын көңүлүн буруңуз. Көңүл буруунун көптөгөн жолдору бар – колго жумшак тийүү сыяктуу. Адамдан эмнеге муктаж экенин сураңыз.
- Тунук жана орточо темпте сүйлө. Үнүңүздү ашыкча көтөрүп, кыйкырып сүйлөө туура эмес.
- Сүйлөп жаткан адамга тике караңыз жана мүмкүн болсо, аны менен бир деңгээлинде болуңуз.
- Маалымат берип жатканда, ал адамдан түшүнгөн-түшүнбөгөнүн сураңыз (мисалы, “Мунун мааниси бар беле?”)
- Мимиканы (жылмайуу ж.б.) жана дене кыймылыңыз баарлашууга жардам берет.
- Сиздин жүзүңүздүн көлөкөдө болушу жана жарык арттыңызда болсо мимикаңызды көрүү кыйындашы мүмкүн экенин унутпаңыз.
- Фондук ызы-чууларды мүмкүн болушунча азайтыңыз, фондогу үндөр угууну абдан кыйындатат.
- Керек болсо, карандаш менен кагазды колдонуңуз. Ызы-чуулуу чөйрөдө ачкыч сөздөрдү жазуу угуусу начар адамдарга жардам берет
- Кыжаалат болсоңуз, угуусу начар адамдан байланышыңызды жакшыртуу боюнча сунуштарды сураңыз.
- Көптөгөн угуусу начар адамдар угуу аппараттарын колдонушат. Адам угуу аппаратын колдонуп жатканын көрсөңүз, ага кантип жардам бере аларыңды сура.
- Сабырдуу, ишенимдүү жана жагымдуу болуңуз.

Майыптыгы бар кардарлар менен сүйлөшүү учун негизги кенештер

- Шериги же кандайдыр бир сурдокотормочу аркылуу эмес, өзүң түз сүйлөш
- Жардам сунуш кылсаңыз, ал кабыл алганга чейин күтө туруңуз. Андан кийин көрсөтмөлөрдү сураңыз.
- Чоңдорго чоңдордой мамиле кылгыла. Майыптыгы бар адамдарга башка адамдарга кайрылгандай эле алардын аты менен кайрылыңыз.
- Бирөөнүн коляскасы же скутерине жөлөнбөңүз же асылбаңыз жана гид ити менен ойнобоңуз.
- Сүйлөөгө кыйынчылыгы бар адамдарды кунт коюп уккула, аларга оюн толук айтууга убакыт бер. Кыска жоопту талап кылган суроолорду бериңиз.
- Эч качан түшүнүп жаткандай көрүнбө; эгер сизге түшүнүксүз болсо, тактаңыз.
- Капа болбоңуз! Кокустан майыптыгы бар адамга «Көрүшкөнчө» же "Бул жөнүндө уктуңуз беле?" деген маанидеги сөздөрдү колдонуп алсаңыз, сарсанаа болбоңуз

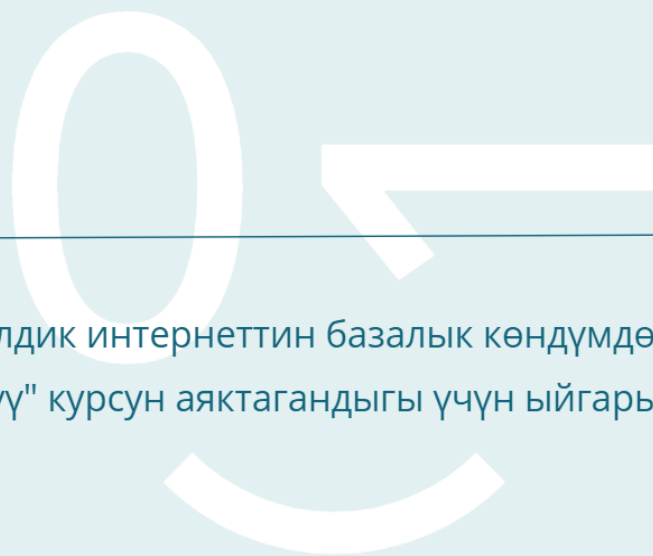
Көрүүсү начар адамдар менен баарлашуу

- Өзүңүздү тааныштырыңыз. Көрүүсү начар адамдар ундөрдү эстеп калбашы мүмкүн.
- Кыйкырба. Көрүүсү начар же сокур болуу сизди так уга албайт дегенди билдирбейт.
- Кетип баратканыңызды ал адамдарга кабарлаңыз. Сокур адамды өзү менен өзү сүйлөшкөн бойдон калтырба.
- Кол менен жаңсоолорду жана багыттарды көрсөткөндөн алыс болуңуз, начар көргөн адамга тушунуу кыйын болушу мүмкүн.
- "Караныз", "Муну караныз" сыяктуу сөздөрдү айткандан коркпонуз. Көрүүсү начар адамдар бул сөздөр кадимки сүйлөшүүнүн бир бөлүгү экенин түшүнүшөт.
- Көзү көрбөгөн адамды түртпө, тартпа жана кармаба.
- Көзү начар көргөн адамдарга туура жол табуусуна жардам бериниз.
- Эгерде адамдын жетектөөчү ити болсо, ит менен сүйлөшүүдөн же ойноодон алыс болуңуз. Эч качан кызматтык итке тамак бербейиз же ойноп алаксытпаныз.

SanaripInsan

СЕРТИФИКАТ

"Мобилдик интернеттин базалык көндүмдөрүн үйрөнүү" курсун аяктагандыгы үчүн ыйгарылат

ДАТА

СОЛТОБАЕВ А.О.
"САНАРИП ИНСАН"
ДОЛБООРУНУН КООРДИНАТОРУ